

Az örömtől, örömből, örömeben

A mentális állapotot mint okot megjelenítő konstrukciók

Viszket Anita
PTE Nyelvtudományi Tanszék
Dóla Mónika
PTE Nyelvtudományi Tanszék

Összefoglaló

Tanulmányunkban a mentális állapotot mint okot megjelenítő konstrukció ([N_{mental-state}.CASE]_{cause}) három ragos névszói változatát elemezzük hasonlóságik és különbségeik szempontjából. A szerkezeteket korpuszvezérelt kvalitatív eljárással elemezzük: egy, a testvér-konstrukciók jelentésére és használatára kiterjedő vizsgálattal, valamint szintaktikailag, különös tekintettel arra, hogy a névelő megléte vagy hiánya hogyan befolyásolja a DP projekció felvételét és a referenciális viszonyokat. Azt állítjuk, hogy csak a három konstrukció összehasonlító elemzésével lehet releváns következtetéseket levonni az egyes változatok szerkezetére vonatkozóan. Kutatásunk eredménye, hogy a három konstrukció az oksági viszonyt eltérő jelentésmozzanattal reprezentálja (kiváltó–előidéző ok; késztetés–motiváció; háttér–hatás), és ennek következménye, hogy ugyan mindhárom tartalmaz egy meghatározott tematikus szerepű „alanyt”, amelynek az oksági összefüggés miatt a tagmondatban kell megtalálnia az antecedensét, a három konstrukció „alanyára” és a bebefogaló mondat igéjére azonban az eltérő jelentésmozzanat más-más restriktiót ír elő. Ha a szerkezetben van birtokos személyrag is, akkor az antecedensre nemcsak szemantikai, hanem morfoszintaktikai megkötések is vonatkoznak.

Kulcsszavak: konstrukció, oksági viszony, volitívitas, tematikus szerep, névelő, birtokos

1. Bevezetés

Tanulmányunkban három, a mentális állapotot mint okot megjelenítő főnévi szerkezet hasonlóságait és különbségeit elemezzük, korábbi kutatásaink folytatásaként (Dóla–Viszket 2019a; Dóla–Viszket 2019b; Viszket–Dóla 2019). Mostani vizsgálatunkat a következő hat morfémasor elemzésére korlátozzuk: (1) *a félelemtől / az örömtől*, (2) *(*a) félelemből / (*az) örömből*, (3) *(*az ő) félelmében / (*az ő) örömeben*.¹ Ezeket a ragos névszói szerkezeteket több nyelvtan is – így például a Keszler (2000)-féle alapon íródott grammatikai gyakorlókönyv (P. Lakatos 2006) vagy a Hegedűs-féle grammatika (Hegedűs 2004) – az okhatározók között említi.

Az *okszági viszony* kétségtelenül fontos eleme mindhárom szerkezet jelentésének, az egyes konstrukciók használata azonban sok szempontból eltérő. Adott mondatokban például nem cserélhetők fel egymással szabadon az egyes változatok a

¹ Az *öröm*.CASE szóalakokat a jelen tanulmánykötet apropóján, a *félelem*.CASE szóalakokat gyakoriságuk okán választottuk *pilot*-típusú vizsgálatunkhoz.

grammatikusság megsértése, illetve (nehezen megfogható) jelentésváltozás nélkül. Vagyis az egyes szerkezetek ugyanazon feltételek mellett nem mindig eredményeznek jóformált mondatokat (1c), (2a), illetve azonos kontextusokat megjelenítő jóformált mondatok esetén a változatok nem tökéletes megfelelői egymásnak: az oksági viszony másféle jelentésmozzanattal jelenik meg bennük – (1a) vs. (1b), (2b) vs. (2c).

- (1) a. Félelemből ütötte meg a férfit.²
 b. Félelmében ütötte meg a férfit.
 c. *A félelemtől ütötte meg a férfit.
- (2) a. *A lány félelemből elsápadt.
 b. A lány félelmében elsápadt.³
 c. A lány a félelemtől elsápadt.

Továbbá mindhárom konstrukció érzékeny a névelőhasználatra. A (határozott) névelő kitétele az elatívuszi esetraggal (N.-bŐI) és a (birtokos) személyraggal plusz inesszívuszi esetraggal (N.POSS.-bAn) ellátott alakok előtt tilos (3a–b), az ablatívuszi esetraggal (N.-tŐI) ellátott alak esetén pedig kötelező (3c), illetve – pl. fókuszos mondatban – választható (3d–d’).

- (3)⁴ a. Én most (*az) örömből versenyzek.
 b. Az igazgató tapsikolt (*az) örömében.
 c. Arca ragyogott *(az) örömtől.
 d. (AZ) ÖRÖMTŐL ragyognak a szemei.
 d'. A bolsi tolvajok (A) FÉLELEMTŐL nyűszítének.

Következésképpen érdemes a konstrukciókat egymástól elkülönítve, illetve egymáshoz képest tárgyalni; írásunkban erre vállalkozunk kiinduló jelleggel.

Maleczki (2000)-et követve kiindulópontunk, hogy „Figyelembe kell venni a szintaktikai elemzés során az egyes lexikai egységek jelentéséből következő szemantikai tulajdonságokat és az ezekből származó megszorításokat” (Maleczki 2000: 211). A tanulmányban a konstrukcióknak egyrészt a funkcionális, azaz a jelentésre és a használatra vonatkozó (erről szól a 2. fejezet), másrészt a formai, vagyis a (morfo)szintaktikai szerkezetre vonatkozó különbségeit (3. fejezet) igyekszünk feltárni. Mindezt egy olyan, bármiféle konkrét modellhez köthető formális apparátust nélkülöző megközelítésben tesszük, amelyben egyszerre tudunk számot adni a konstrukciókkal kapcsolatos különféle, ugyanakkor szükségszerűen együtt járó nyelvi és nyelvhasználati információkról (vö. Maleczki 2001: 165, 180): morfoszintaktikai, lexikális szemantikai és mondatszemantikai-pragmatikai jellegű tulajdonságokról.

Az adatgyűjtéshez a Magyar Nemzeti Szövegtárat és a Mazsolát használtuk. Az elemzés során a korpuszból véletlen mintavétellel és manuális szűréssel kinyert adatokat kvalitatív eljárással elemeztük. Célunk ugyanis az volt, hogy jelentéstani

² Forrás: <https://index.hu/bulvar/balastyaino/> (2019. 09. 09.)

³ Forrás: <http://www.you-books.com/book/I-Jefremov/Az-Andromeda-Kod> (2019. 09. 09.)

⁴ A tanulmányban szereplő (grammatikus) példamondatok (kiinduló) forrása (3)-tól az MNSZ2 és a Mazsola (vö. Oravecz–Váradi–Sass 2014).

elemzéssel kompatibilitási viszonyokat tudunk megmagyarázni a mentális állapotot kifejező ragos főnevek és a mondat főigéjének relációjában, illetve, hogy formai elemzéssel szintaktikai szerkezetet tudunk tulajdonítani a konstrukcióknak és az őket befogadó tagmondatoknak – különös tekintettel a névelőre.

2. Az [N_{mental-state}-CASE]_{cause} típusú konstrukciók jelentése és használata

Az a *félelemtől / az örömtől, a félelemből / örömből*, illetve a *félelmében / örömeiben* alakok (és hasonló felépítésű további kifejezések: pl. *a döbbenettől, unalomból, bánatában*) legszembevetőbb közös jelentéses jegye, hogy a bennük szereplő szavak (nominalizációval előálló főnevek) egy lexikai szemantikai mezőhöz tartoznak: érzelmeket, érzéseket, lelkiállapotokat, azaz mentális állapotokat jelölnek. Ezenkívül, ahogy a korábbi (1)–(3) példamondatokban is tetten érhető, mindhárom típusú konstrukció egy *okszági* mozzanatot visz be a mondatba.

Ezt a jelentést a korábbi munkáinkban *kauzatív* mozzanatként neveztük, azonban a kauzatív terminus már foglalt a szintaxisban bizonyos műveltető szerkezetek számára⁵ (pl. Comrie 1981; Dixon 2000; Neeleman–van de Koot 2012). Ugyanígy az okozás, okozó szavak is foglaltak. Mindazonáltal valamiféle oksági viszony mindhárom általunk vizsgált konstrukció szemantikai jelentésében fellelhető, ezért a ragos főnévi konstrukcióban kifejezett mentális állapot és a mondat főigéjében kifejezett szituáció (esemény/állapot) között fennálló relációt kauzáció helyett *okszági viszony*nak nevezzük; okozás helyett pedig az *előidőzés, kiváltás*, illetve *motiváció, indíték, készítés* szavakat használjuk.

A -bAn ragos konstrukciót Komlósy (1992) is tárgyalja: ő a predikatív bővítmények⁶ között, azoknak egy sajátos alcsoportjaként vizsgálja az olyan kifejezéseket, mint a *bánatában* és az *örömeiben*. Ezek formai jellemzőinek taglalása után (bővebben ld. 3. fejezet) a csoportra jellemző sajátos jelentéstani vonásként említi meg, hogy az ide tartozó kifejezések jelentésszerkezetében „egy oksági viszony is szerepel: „alanyuknak” bennük kifejezett állapotát, illetve állapotváltozását egyben a főigével jelölt szituáció okaként tüntetik fel” (Komlósy 1992: 466) – ld. (4).

- (4) Félelmében gyilkolta meg élettársát egy 35 éves nő. : 'A nő félt, ezért meggyilkolta élettársát.'

Komlósy (1992) fontos észrevétele az is, hogy a szerkezet birtokos személyraggal megjelölt szereplője csakis a mondat alanya lehet (5).

- (5) a. Félelmében gyilkolta meg élettársát egy 35 éves nő. : 'A nő félt.'
b. #Félelmében gyilkolta meg élettársát egy 35 éves nő. : 'Az élettárs félt.'

Mivel a szerkezetben kifejezett mentális állapot csakis a mondat alanyára vonatkoztatható, a szerkezet valójában azt fejezi ki, hogy a mondat alanyának a szerkezetben megjelölt állapot(változás)a az oka annak, hogy az alany valamit tesz.

⁵ Köszönjük névtelen bírálónknak, hogy felhívta erre a figyelmünket.

⁶ Komlósy (1992: 445–448) a másodlagos predikátum (vagy predikatív bővítvény) fogalmát olyan bővítvényként definiálja, amely nem az adott szituáció egyik szereplőjét nevezi meg, hanem – a főpredikátumon kívül – további állítást fejez ki valamely, csak rajta *kívül* megnevezhető összetevőre vagy a teljes propozícióra vonatkoztatva.

A jelen tanulmányban vizsgált másik két, alapesetben csupán irányjelölő esetraggal ellátott ragos főnévnek tekinthető elemsor szintén használatos oksági viszony kifejezésére – ld. pl. (6)–(7).

- (6) Reszketek a félelemtől. : 'Félek. Ezért reszketek.'
- (7) a. S engem csupán félelemből nem tettek még el láb alól. : '(ők) Félek.
Ezért nem tettek el engem még láb alól.'
- b. #S engem csupán félelemből nem tettek még el láb alól. : 'Én félek.'

A kérdéses kifejezések jelentésében szereplő közös oksági mozzanat ezek alapján a következőképpen írható le: az alanynak az esetraggal ellátott főnévben (főnévi szerkezetben) megjelölt mentális állapota az oka a mondat főigéjében (igei szerkezetben) megjelölt szituációnak. Az olyan mondatokban, mint pl. *Imre a félelemtől/félelemből/félelmében elhallgatott*, a kérdéses konstrukciók közös jelentése nagyon egyszerűen a következő módon írható le: 'x (*Imre*) érez valamit (*félelem*), és ez a valami az oka annak, hogy x tesz valamit (*elhallgat*)'. Ezt a közös szemantikai jelentést röviden így ábrázoljuk: $[N_{\text{mental-state-CASE}}]_{\text{cause}}$.⁷

A kérdés, amire a fejezet elkövetkező részeiben keressük a választ, az, hogy hogyan fejeződik ki az oksági viszony ezekben az $[N_{\text{mental-state-CASE}}]_{\text{cause}}$ típusú – más szóval egy közös „szülő” konstrukció alá tartozó „testvér” – konstrukciókban: a $[D N_{\text{mental-state-ABL}}]_{\text{cause}}$ (*a félelemtől, az örömtől*), az $[N_{\text{mental-state-ELA}}]_{\text{cause}}$ (*félelemből, örömből*) és az $[N_{\text{mental-state-POSS.INE}}]_{\text{cause}}$ (*félelmében, örömeben*) konstrukcióban. Arra igyekszünk választ kapni, hogy az eltérő változatok közös jegyük mellett milyen jelentéstani különbségeket mutatnak, és az oksági viszonyoknak milyen eltérő konceptuális reprezentációját fejezik ki, illetve kompatibilitási viszonyokat szeretnénk megmagyarázni a mentális állapotot kifejező ragos főnevek és a mondat főigéjének kapcsán.

Az adatgyűjtéshez a Magyar Nemzeti Szövegtárat és a Mazsolát használtuk. Az MNSZ2-ben a kész szerkezetre (pl. *a félelemtől, örömből, félelmében* stb.) történő egyszerű kereséssel kapott konkordancialistából, ha 500 szónál több találatot kaptunk, 500 szavas véletlen mintát készítettünk, amelyet .txt formában elmentettünk, majd manuálisan megszürtünk azokra az esetekre, amelyekben a találatok a keresett konstrukciókban jelentek meg.⁸ A Mazsolával hasonlóképpen jártunk el. Az elemzés során a korpuszból nyert adatokat nem statisztikailag dolgoztuk fel, hanem kvalitatív eljárással: a talált példák különböző mondatokba illesztésével, grammatikalitási ítéletekkel, minimálpárokkal, jelentéstani és szintaktikai elemzéssel.

⁷ A közös jelentéses jegy alapján azt is mondhatnánk, hogy a tárgyalt kifejezések (tehát pl. *a félelemtől, félelemből, félelmében*) között szinonim viszony áll fenn, még akkor is, ha – mint fentebb láttuk – nem igaz, hogy egymással szabadon felcserélhetők volnának anélkül, hogy a mondat jelentése megváltozna vagy a mondat grammatikussága leromlana: a konstrukciók más és más konceptuális tartalmakat reprezentálnak (vö. Andor 2011: 364–365).

⁸ Kizártuk tehát az olyan találatokat, mint például „elegend van ebből a bátortalanságból, a félelemből, a ségyenből”, „de nem fosztom meg az örömtől, hogy ő hozhassa utánam”, vagy „az elhurcoltatás félelmében közölt adatokat a hatóságok rögzítették”. Nem vettük figyelembe azokat a találatokat sem, ahol a szóalak egyéb (pl. jelzős) szerkezet részeként szerepelt, pl. „(...) Puck szavaival szólnak az örömből játszó színészek” vagy „(...) mert a félelemtől hajtva azonnal felugrott”.

2.1. [D N_{mental-state}-ABL]_{cause} (a félelemtől, az örömtől)

Az adatelemzés során elsődlegesen arra voltunk kíváncsiak, hogy milyen igékkel szerepel a mondatokban a [D N_{mental-state}-ABL]_{cause} konstrukcióban megjelenő az örömtől és a félelemtől szerkezet. Az adatok azt mutatták, hogy az ezen elemekkel álló főigéknek (igei szerkezeteknek) közös tulajdonsága, hogy nem szándékos cselekvéseket, azon belül is elsősorban önkéntelen vegetatív reakciókat kifejező igék, igei szerkezetek: pl. *elpirul, meghal, reszket, vacog, bepisil, összekoccan a foga, elmegy az esze*.

Egy további megfigyelés, hogy a korpuszból kiszűrt példákban ennél a szerkezetnél nagyon ritka a tranzitív alapige, és ha van is ilyen, az is többé-kevésbé lexikalizálódott jelentésegység részeként szerepel (*hányingert kap, eszét veszti, kidobja a taccsot, gyökeret ver a lába, becsukja a szemét* stb.).

A bekövetkező esemény szándékoltságának tesztelésére létrehoztunk egy próbát: az *annyira e, hogy úgy dönt, z*, illetve *annyira e, hogy önkéntelenül z* keretbe történő mondatátalakításos tesztet.⁹ A szándékos cselekvést tartalmazó mondatok jól átalakíthatók az *úgy dönt*-féle formára, míg nem szándékos cselekvés esetén az *önkéntelenül*-t tartalmazó mondatkeretbe történő átalakítás működik jól. Ha az *az örömtől* és az *a félelemtől* okot kifejező szerkezeteket tartalmazó mondatokat a próba szerint átalakítjuk, az *úgy dönt*-próba esetében nem elfogadható (8), az *önkéntelenül*-próbánál azonban elfogadható mondatokat (9) kapunk. A teszt tehát alátámasztja az állításunkat.¹⁰

- (8) a. *Annyira félt, hogy úgy döntött, megnémul.
b. *Annyira örült, hogy úgy döntött, elpirul.
- (9) a. Annyira félt, hogy önkéntelenül megnémult.
b. Annyira örült, hogy önkéntelenül elpirult.

Megállapítottuk tehát, hogy a [D N_{mental-state}-ABL]_{cause} konstrukció a mentális állapot mint ok kifejezésére nem szándékosan bekövetkező események mellett alkalmas, különösen önkéntelen, nem tudatos vegetatív reakciók esetén. Ilyenkor az alany (akire a mentális állapot vonatkozik, és aki ennek okán nem szándékosan tesz valamit) nem aktív cselekvő, azaz *nem ágens*; inkább elszenvedője a történeteknek. Ebben a tekintetben az itt kifejezett oksági viszony közel áll a kauzativitás fogalmához.¹¹ Továbbá, mivel az agentivitás és az argumentumszerkezet összefügghet (Hopper–Thompson 1980; Maleczki 2001), magyarázatot nyer, hogy a korpuszban jellemzően miért egyargumentumú igékkel találtuk meg a konstrukciót.

A [D N_{mental-state}-ABL]_{cause} konstrukcióban reprezentált oksági viszony röviden így ábrázolható: 'x érez valamit, és ez a valami azt idézi elő/váltja ki, hogy x önkéntelenül

⁹ A próbát a Kiefer (2007) által említett rábeszélés-teszt és szándékosan/véletlenül teszt mintájára alkottuk meg.

¹⁰ Az állítást egyéb kifejezésekre (pl. a *tűrelmetlenségtől*) is teszteltük a korpuszban, és nem találtunk annak ellentmondó adatokat.

¹¹ Köszönjük névtelen bírálónk megjegyzését, miszerint a [D N_{mental-state}-ABL]_{cause} konstrukcióban kifejezett oksági viszony abban a tekintetben is közelebb áll a kauzáció fogalmához, hogy az ablatívusi alak „DP-ként felfogható egy OKOZÓ szerepű vonzatnak (és van explicit kauzatív alternánsa is: *X hány a félelemtől ~ a félelem hánytatja X-et*)”.

tesz valamit, megtörténik vele valami'. Ezek a jegyek magyarázzák azokat a fent ismertetett kompatibilitási viszonyokat, hogy a szerkezet egyargumentumú, nem agentív, nem volitív igékkel, igei szerkezetekkel tud elfogadható mondatokat alkotni.

A konstrukció legszembevetőbb jegye tehát, hogy az adott személyhez köthető mentális állapotot úgy jeleníti meg, mint a személlyel önkéntelenül, az ő szándékain kívül bekövetkező esemény kiváltó-előidéző okát. Ezért nem elfogadhatók az olyan mondatok, mint a (10). Viszont ugyanez a mondat elfogadható a -bŐL ragos változattal (11).

(10) *A nő verekedett a dühtől.

(11) A nő dühből verekedett.

A következőkben erről a konstrukcióról lesz szó.

2.2. [N_{mental-state}·ELA]_{cause} (félelemből, örömből)

Az adatelemzés során azt tapasztaltuk, hogy az [N_{mental-state}·ELA]_{cause} konstrukcióban megjelenő *örömből* és *félelemből* szándékos cselekvést kifejező (volitív) egy- vagy többargumentumú igékkel áll (pl. *támad, megszavaz, dolgozik, vállal, perel, döntést hoz*). Ilyenkor az alany szerepe ágensi: az adott személyben (alany) az adott mentális állapot késztetesként jelentkezik valamilyen cselekvés aktív, tudatos, szándékos megtételére (vagy meg nem tételére). Ez a viszony egyértelműen nem kauzáció, hiszen az alany agentív szerepű, ugyanakkor az oksági viszonyoknak is csak valamiféle határesetéről beszélhetünk: a mentális állapot mint motiváció¹² vagy indíték jelenik meg, amelyet az adott személy elégséges és észszerű okként értelmez egy cselekvés megtételére.

Az állítást igazolja az *úgy dönt – önkéntelenül* próba is. Ha az *örömből* és a *félelemből* elemsorokat tartalmazó mondatokat a próba szerint átalakítjuk, az *úgy dönt*-próba esetében elfogadható (12), míg az *önkéntelenül*-próbánál nem elfogadható mondatokat (13) kapunk.

- (12) a. Félelmet érzett, ezért/és a félelem késztetésére úgy döntött, nem tesz feljelentést.
b. Örömet érzett, ezért/és az öröm késztetésére úgy döntött, dolgozik.

- (13) a. *Félelmet érzett, ezért/és a félelem késztetésére önkéntelenül feljelentést tett.
b. *Örömet érzett, ezért/ és az öröm késztetésére önkéntelenül dolgozott.

Ennél a konstrukciónál a nem volitív igékkel alkotott mondatok vagy nem elfogadhatók, vagy legalábbis szokatlanok, esetleg humoros hatásúak, amennyiben azt az értelmezést váltják ki, hogy a bekövetkező esemény az alany szándékos döntésének a következménye – ld. (14a'b'c').

¹² Köszönjük névtelen bírálónknak az észrevételt.

- (14) a. Unalomból folyamodott a droghoz.
 a'. *?Unalomból megőrült.
 b. Kíváncsiságból választotta Kubát.
 b'. *?Kíváncsiságból majdnem meghalt.
 c. Hálából lerajzolt.
 c'. *?Hálából meghatódott.

A [D N_{mental-state-ELA}]_{cause} konstrukció legszembeütőbb jegye tehát, hogy az adott személyhez köthető mentális állapotot úgy jeleníti meg, mint a személyt valamilyen cselekvés szándékos megtételére késztető indítékot, motivációt. A konstrukcióban reprezentált oksági viszonyt így ábrázolhatjuk: 'x érez valamit, és ez a valami elégséges motiváció/indíték x számára, hogy x szándékosan tegyen valamit'. Ezek a jegyek magyarázzák azokat a fent tárgyalt kompatibilitási viszonyokat, hogy a szerkezet egy- vagy többargumentumú, agentív, volitív igékkel, igei szerkezetekkel tud elfogadható mondatokat alkotni.

2.3. [N_{mental-state-POSS.INE}]_{cause} (félelmében, örömben)

Az adatelemzés során nyilvánvalóvá vált, hogy az [N_{mental-state-POSS.INE}]_{cause} konstrukcióban megjelenő *örömben* és *félelmében* mind szándékos, mind nem szándékos cselekvést kifejező igékkel állhat. Az alany ennek megfelelően lehet ágens (15) vagy nem ágens (16).¹³

- (15) a. Áprily félelmében visszafordult.
 b. Az egyik spanyol örömben beugrott a vízbe.
- (16) a. Ideggörcsöt kapott félelmében.
 b. A kalapos folyamatosan csuklik félelmében.

Az [N_{mental-state-POSS.INE}]_{cause} konstrukcióban reprezentált oksági viszonyt tehát így ábrázolhatjuk: 'x érez valamit, és ez a valami arra készteti vagy azt idézi elő, hogy x tesz valamit'. Ezek a jegyek magyarázzák azokat a fent ismertetett kompatibilitási

¹³ Felmerülhet továbbá, hogy miért mondhatjuk például mind azt, hogy *reszket a félelemtől* és hogy *reszket az örömtől*; hogy *félelemből gyakorol* és hogy *örömből gyakorol*, vagy hogy *félelmében felugrik* és hogy *örömben felugrik* stb., ugyanakkor azt már sokkal kevésbé, hogy *félelemből/félelmében lustálkodik* vagy *örömből/örömben neheztel valakire*. Ezekben a – nyelvileg amúgy jólformált – szókapcsolatokban nem egy lexikai szemantikai, hanem egy, az enciklopédikus tudásunkkal kapcsolatos kérdésről van szó. Mindennapi tapasztalataink és ismereteink alapján nem tudjuk az adott igével jelölt szándékos cselekvés (tipikus) okaként elképzelni a vizsgált konstrukcióban megadott mentális állapotot. Ennek az enciklopédikus jellegű problémának a nyelvi vetülete lehet egyfelől az, hogy azokat a szókapcsolatokat, amelyekben olyan mentális állapotok és események jelennek meg, amelyeket gyakran asszociálunk egymással mint oksági viszonyban állókat, *bejárattott*, *ismerős* kifejezőmódokban konvencionálizáljuk. Ilyenek a következő kifejezések is: *élvezetből / érdekből / bosszúból / félelemből ő!*; *reszket a félelemtől / az idegességtől / a dühtől / az izgalomtól*; *a meglepetéstől / meglepetésében táva marad a szája / leesik az álla*. Másfelől az olyan szókapcsolatokat, amelyek olyan szituációkat (okszági viszonyokat) jelenítenek meg, amelyekkel kapcsolatban nincsenek mindennapi ismereteink, furcsának vagy egyenesen elfogadhatatlannak tartjuk, de a jelentésértelmezés során esetleg tudunk hozzájuk valamiféle magyarázatot társítani. Például: [?]*félelemből teniszezik*; [?]*meggyógyul az örömtől*; [?]*zavarában elálmosodik*.

viszonyokat, hogy a szerkezet elfogadható mondatokat tud alkotni egy- vagy több-argumentumú, agentív és nem agentív, volitív és nem volitív igékkel, igei szerkezetekkel. A három változat közül tehát ez tűnik a legszélesebb körben használhatónak. Más szóval ez a legáltalánosabb típusa a mentális állapotot mint kiváltó-előidéző okot, illetve késztetést, indítékot kifejező $[N_{\text{mental-state.CASE}}]_{\text{cause}}$ „szülő”-konstrukciónak. A korpuszadatok megszűrése után szintén erre a konstrukcióra kaptuk a legtöbb találatot mind a *félelem*, mind az *öröm* lemma esetében; úgy tűnik, a három testvér-konstrukció közül – legalábbis ezekre a főnevekre – ez a leggyakrabban használt típus.

Ezzel összhangban általában azt tapasztaltuk, hogy a kérdéses -bÓI és -tÓI ragos szerkezetek felcserélhetők az $[N_{\text{mental-state.POSS.INE}}]_{\text{cause}}$ típussal (19). Ugyanakkor megfigyelhető, hogy egyik típusú mentális állapotot mint okot kifejező konstrukció sem állhat statikus (állapotban levést kifejező) igékkel. Komlósy (1992: 467) is tárgyalja, hogy a *félelmében* típusú szerkezetek csak olyankor eredményeznek grammatikus mondatot, amikor a főige dinamikus. Ez magyarázható az oksági viszony természetével: statikus ige esetén az előidézett szituáció csak állapot lehet, amit viszont nem lehet az alany mentális állapota által kiváltott/motivált eseményként értelmezni (vö. Komlósy 1992).¹⁴

Van azonban egy típusa a statikus igéknek, amellyel jólformált mondatokat alkothat a $[D N_{\text{mental-state.ABL}}]_{\text{cause}}$ konstrukció, mégpedig bizonyos névszói predikátumok esetén (17a). Ezt a kompatibilitási viszonyt érthetővé teszi a korábban ismertetett jelentésfelbontás: az állapotváltozás előidézhető, mégpedig nem szándékosan előidézhető szituáció. Szintén így magyarázható az is, hogy miért nem eredményez helyes mondatokat ugyanebben a helyzetben az $[N_{\text{mental-state.ELA}}]_{\text{cause}}$ konstrukció (17b): ez a szerkezet szándékos cselekvést kifejező agentív igit várna a mondatba. További magyarázatra szorul az $[N_{\text{mental-state.POSS.INE}}]_{\text{cause}}$ konstrukció kompatibilitása az ilyen típusú névszói predikátumokkal. Együtt szereplésük sok esetben nem eredményez helyes mondatot (17c), néha azonban igen (18a). Minél markánsabban jelenítődik meg az állapotváltozás, minél dinamikusabb az ige, annál elfogadhatóbbá válik a mondat (18a–b).

- (17) a. Lázás volt az izgalomtól.
b. *Izgalomból lázas volt.
c. *Izgalomában lázas volt.

- (18) a. Izgalomában lázas lett.
b. Izgalomában belázasodott.

Egy további eset, amikor a $[D N_{\text{mental-state.ABL}}]_{\text{cause}}$ és az $[N_{\text{mental-state.ELA}}]_{\text{cause}}$ konstrukció nem cserélhető fel az $[N_{\text{mental-state.POSS.INE}}]_{\text{cause}}$ konstrukcióval, lexikai természetű. Annak köszönhető, hogy noha az N.POSS.INE szóalak morfológiailag előállítható az adott lemmából, a kapott morfémához nem társul (konvencionálisan)

¹⁴ Ugyanebből az okból nem állhatnak érzékelést kifejező statikus igével sem a konstrukciók (pl. **a félelemtől* / **félelemből* / **félelmében Anna látott*). Mondattagadás esetén azonban, mivel ekkor (nem szándékos) állapotváltozásról van szó, a $[D N_{\text{mental-state.ABL}}]_{\text{cause}}$ és az $[N_{\text{mental-state.POSS.INE}}]_{\text{cause}}$ konstrukció ilyen igékkel is alkothat jó mondatokat (pl. *Anna nem látott a félelemtől* / *félelmében*).

oksági viszonyt tartalmazó olvasat – ld. (19e').¹⁵ Nagyon sok esetben (19a–d) azonban helyettesíthetők a $[D N_{\text{mental-state.ABL}}]_{\text{cause}}$ és az $[N_{\text{mental-state.ELA}}]_{\text{cause}}$ konstrukciók az $[N_{\text{mental-state.POSS.INE}}]_{\text{cause}}$ konstrukcióval – kisebb jelentésváltozás mellett.

- (19) a. Félelemből ütötte meg a férfit.
 a'. Félelmében ütötte meg a férfit.
 b. A félelemtől elsápadt.
 b'. Félelmében elsápadt.
 c. Én most örömből versenyzek.
 c'. Én most örömben versenyzek.
 d. Az örömtől ragyognak a szemei.
 d'. Örömben ragyognak a szemei.
 e. Hálából lerajzolt.
 e'. *Hálájában lerajzolt.

Felmerül a kérdés, hogy ez a fajta szinonimitás (ld. 7-es lábjegyzet) miféle jelentésváltozás mellett valósul meg, azaz milyen eltérő konceptuális tartalmakat reprezentálnak az egyes konstrukciók. A következő alfejezet ezzel a kérdéssel foglalkozik.

2.4. Az $[N_{\text{mental-state.CASE}}]_{\text{cause}}$ típusú konstrukciók mint konceptuális metaforák

A $[D N_{\text{mental-state.ABL}}]_{\text{cause}}$, az $[N_{\text{mental-state.ELA}}]_{\text{cause}}$ és az $[N_{\text{mental-state.POSS.INE}}]_{\text{cause}}$ konstrukció között az egyik legfeltűnőbb formai eltérés – a birtokos személyrag és a névelőzés különbségein túl, melyekkel a 3. fejezet foglalkozik részletesen – az esetragok különbözősége. Az első két változat esetragja irányt (*honnan?*), a harmadiké helyet jelöl (*hol?*). Terjedelmi korlátok miatt ehelyütt részletes kifejtés nélkül, röviden ismertetjük az ennek kapcsán korábban tett javaslatainkat (Dóla–Viszket 2019a; 2019b).

A kognitív metaforaelmélet (Lakoff–Johnson 1980) lehetséges magyarázatot kínál arra, hogy a mentális állapot mint ok miért kódolható mind *honnan?*, mind *hol?* típusú nyelvi szerkezetekben. Az OK konceptualizációjában több fogalmi metafora is részt vesz: AZ OK ERŐ, AZ ERŐ VÁLTOZÁS, A VÁLTOZÁS MOZGÁS, amelynek eredménye AZ OK MOZGÁS metafora. Az érzelem és az okozás a következő metaforákkal kapcsolódik össze: AZ (ÉRZELMI) ÁLLAPOT TARTÁLY, AZ ÉRZELEM ERŐ, AZ ERŐ VÁLTOZÁS, A VÁLTOZÁS MOZGÁS, s ennek eredményeként: AZ OK TARTÁLYBÓL VALÓ KIFELÉ MOZGÁS (Hegedűs 2004; Cserép 2014; Kövecses 2014). Ezt kódolja az elatívszi oksági viszonyt kifejező névszói konstrukció. Korábbi munkáinkban azt javasoltuk, hogy emiatt az elatívszi változathoz az oknak *dinamikus erőként* történő reprezentációja kötődik.

Az állapot konceptualizációjában ezzel szemben a következő metafora játszik szerepet: AZ ÁLLAPOT TARTÁLY. Ezt jeleníti meg az inesszívuszi alak (pl. *félelemben töltötte az estét*). Az, hogy a szerkezet (a birtokos személyraggal együtt) okot is képes megjeleníteni, esetleg egy másodlagos, a tudatelmélettel összefüggő asszociáció eredménye, miszerint oksági viszonyt feltételezünk az egyénnek tulajdonított mentális állapot és az egyén viselkedése/tettei között (Kövecses 2014: 22). Ennek

¹⁵ A konstrukciók produktívásával, vagyis azzal a kérdéssel, hogy milyen szavakon állíthatók elő oksági jelentéstartalommal, ebben a tanulmányban nem foglalkozunk.

alapján azt javasoltuk, hogy az inesszívuszi változathoz az oknak *háttérként* vagy *hatásként* való reprezentációját kössük, ami valahol félúton helyezkedik el állapot (nem ágens) és dinamikus ok (aktív ágens) között – ld. pl. 'valamilyen eseménynek az áll a háttérében, hogy', illetve 'valaki valaminek a hatása alatt cselekszik'.

Ezzel összecsengenek eddig tett legfontosabb megállapításaink. Egyfelől, hogy az $[N_{\text{mental-state}}\text{-POSS.INE}]_{\text{cause}}$ konstrukció mind ágensi, mind nem ágensi szerepű alannyal, illetve mind szándékos, mind nem szándékos eseményt kifejező igével állhat a mondatban. Másfelől, hogy ez a konstrukció többféle igével is kompatibilis lehet, mint a másik két változat; neki ugyanis nincs „vetélytársa”, míg az elatívszvi és az ablatívszvi kifejezés – mindketten *honnan?* ragos alakok lévén – egymással való „versengésükben” szerepmegosztásra „kényszerülnek”. Az ő esetükben éles szemantikai elkülönülésre van szükség, ez pedig a szándékos cselekvésre való késztetés/motiváció és a nem szándékos cselekvés kiváltása/előidézése mentén valósul meg.¹⁶

A következő fejezetben a háromféle konstrukció morfoszintaktikai hasonlóságait és különbségeit vizsgáljuk meg, és azt tárgyaljuk, milyen szerkezet tulajdonítható nekik.

3. Az $[N_{\text{mental-state}}\text{-CASE}]_{\text{cause}}$ típusú konstrukciók szerkezeti tulajdonságai

A szemantikai-funkcionális elemzés után, ahol egyértelműen fény derült arra, hogy a *félelemből* és a *félelemtől* kifejezések nagy eltérést mutatnak, míg a *félelmében* szerkezet mindegyik másikhoz hasonlítható a felhasználási körét tekintve, a konstrukciók különbözőségét és hasonlóságát szerkezetileg is vizsgáljuk.

Korábbi írásunkban (Viszket–Dóla 2019) érveltünk amellett, hogy a névelő hiánya együtt jár azzal a jelenséggel, hogy a *félelmében* szerkezetben megjelenő birtokos kötelezően azonos referenciájú a mondat alanyával.¹⁷ Az idézett tanulmányunkban a névelő hiányát, a kötelező referenciát és Reuland (2011) és Rákosi (megj. előtt) azon megállapítását, hogy a névelő új kötési tartományt definiál, bizonyító erejűnek gondoltuk azzal kapcsolatban, hogy a vizsgált szerkezetben nincs névelő, és a benne rejlő névmás valamilyen anafora. Ezt a gondolatmenetet folytatjuk jelen írásunkban, de egyetlen konstrukció helyett párhuzamosan három hasonló, oksági viszonyt kifejező konstrukció szerkezetét vizsgáljuk.¹⁸

¹⁶ Ezt a szemantikai elkülönülést azok a korpuszbéli találatok is mutatják, amelyeket a mostani vizsgálatból ugyan kizártunk, de a későbbiekben ebben az irányban is folytatjuk a kutatást: pl. a -tÓl leggyakrabban kapcsolódó igenévi régensei: *hajtva, vezérelve, indítatva*; a -bÓl pedig leggyakrabban ilyen szerkezetekben fordul elő: *kifolyólag, következően*. A -POSS.bAn ragos változat esetében ilyenfajta tipikus régensről nem beszélhetünk.

¹⁷ Ez a megállapítás nem teljesen igaz azokra a hasonló szerkezetű, de nem mentális állapotot kifejező konstrukciókra, mint pl. *rőptében* vagy *estében*; ezek ugyanis a mondat tárgyával is lehetnek azonos referenciájúak. A mentális állapottal kapcsolatos kifejezésekre azonban igaz a megállapításunk, és a cikkünkben most ezeket tárgyaljuk.

¹⁸ A szerkezeti vizsgálatokra általában jellemző módszertant követve a korpuszban megtalált régens-vonzat párokat általunk alkotott mondatokban vizsgáljuk, így tudunk kipróbálni minden szerkezeti variánst. Kizárólag korpusz-példákra alapozva nem lehetne a szerkezeti vizsgálat szisztematikus és teljes körű. A 3.3. és a 3.4. alfejezetekben, amikor a szerkezetek bővíthetőségét vizsgáljuk, ismét korpuszvezérelt módon járunk el.

3.1. Az [N_{mental-state}-POSS.INE]_{cause} (félelmében, örömeben) újraelemzése

A névelő hiánya és a kötelező referencia több kérdést is felvet. Az egyik, hogy ha semmiképpen nem lehet névelő, akkor elképzelhető, hogy a kifejezés kategóriája NP, és nem DP. De ennél a feltételezésnél egy kartográfiai megközelítésben nehézségekbe ütközünk a birtokos személyrag ábrázolásánál: Bartos (2000) óta a magyar főnévi csoport szerkezetében a birtokos személyrag egyértelműen az NP kategóriára épülő újabb projekcióban kapott helyet.¹⁹ Még azokban az ábrázolásokban is, ahol az elidegeníthető és az elidegeníthetetlen birtokoshoz különböző szerkezeteket rendelnek (l. Karácsonyi 2019), maga a birtokos személyrag NP fölötti projekcióban található, ha a birtokszó NP-n belülről indul is. Vagyis vagy arra kell következtetnünk, hogy a birtokos személyragos szerkezet NP-nél bővebb, sőt, ha a Bartos (2000)-féle érvelést tekintjük, akkor DP (az igével való határozottsági egyeztetést alapul véve²⁰), ahol valamiért nem jelenhet meg a határozott névelő, és anaforikusan viselkedik a birtokos személyrag. Vagy, ha a névelő hiánya miatt elvetjük a DP projekciót, akkor fel kell tételeznünk, hogy az itt található személyrag nem tipikus birtokos, amire további érv, hogy a birtokos névmási alakban sem ejthető ki benne, inkább valamilyen, pl. a ragozott főnévi igenevekéhez hasonló egyeztető morféma.

A másik probléma, hogy további mondatokat vizsgálva az derül ki, hogy nem az állítmánnyal egyeztetett alany azonos referenciájú a vizsgált konstrukció „birtokosával”, hanem a mondat tematikusan legmagasabbra „rangsorolt” szereplője (Alberti 1997), például az *experienze*.

- (20) a. Péternek félelmében megeredt / elakadt a szava.
b. Péternek örömeben / ijedtében még Mari is megtetszett.

A (20) példa mondatai azt mutatják, hogy a vizsgált szerkezet „birtokosa” referenciálisan nem a nominatívuszi alannal azonos, hanem az ágensi vagy *experienti* argumentummal. A (21) példában részletezzük a lehetséges koreferenciális viszonyokat:

- (21) a. Marit félelmében nem hagyta cserben a férje.
b. Marit az ő félelmében nem hagyta cserben a férje.
c. Marit (*az ő) félelmében nem hagyta cserben a férje.
d. Marit (*a) félelemből nem hagyta cserben a férje.
e. *Marit a félelemtől nem hagyta cserben a férje.

A (21a) mondatnak két lehetséges jelentése van: (1) Mari félt, és ebben a lelki állapotában nem hagyta cserben a férj (aki ugyan nem kötelezően, de nagy valószínűséggel a saját férje). Ekkor kitehető a névelő is, és a birtokosi *pro* is (bár az utóbbi kissé redundáns, és ezért furcsán hangzik), lásd (21b). Ez a szerkezet eltér az általunk vizsgált szerkezettől, ugyanis nincs oksági viszony a mondatban.

¹⁹ A birtokos szerkezet egyes, korábbi változatokra épülő elemzésében elképzelhető volt NP-szintű névelőtlen főnévi csoport ábrázolása pl. egzisztenciális szerkezetben: *Péternek van unokatestvére*, lásd Alberti–Medve (2002).

²⁰ A határozottságra vonatkozó tesztet, a szerkezet tulajdonságát tekintve, természetesen nem tudjuk alkalmazni.

(2) A férj félt, és ez állt annak a háttérében, hogy nem hagyta cserben Marit. Ez az általunk vizsgált szerkezet, ekkor viszont nem tehető ki sem a névelő, sem a birtokosi *pro*, lásd (21c). Ez a (2) értelmezés kifejezhető lenne a *félelemből* szerkezettel is, lásd a (21d) mondatot, de ebben a mondatban az (1) értelmezés nem hívható elő, vagyis nem lehetséges az az értelmezés, hogy a mondatban a vizsgált szerkezet nem okhatározói jelentésű, és Mari félelméről van szó. A harmadik vizsgált konstrukciót nem tudjuk ebben a mondatban megvizsgálni, mert a vele alkotott mondat agrammatikus lesz (lásd (21e)). Ez megmagyarázható a 2.1. alfejezetben már ismertetett jelenséggel, hogy a *félelemtől* típusú konstrukció csak nem ágensi alanyú mondatokban szerepelhet.

- (22) a. Mari félelmében elhányta magát.
 b. Mari félelemből elhányta magát.
 c. Mari a félelemtől elhányta magát.

A (22) példasorban az állítmány lehetővé teszi a cselekvés szándékos és szándékolatlan értelmezését is, ezért ezzel össze tudjuk hasonlítani a három szerkezetet, noha a szándékos értelmezés kissé erőltetett (22b). A (22c) mondatban szereplő *a félelemtől* egészen biztosan DP kategóriájú, és (legalábbis a felszínen) nem tartalmaz egyeztető morfémát, ugyanakkor kötelezően az alanyra vonatkozik. Ebből arra következtethetünk, hogy a (22a)-ban a *félelmében* névelőtlensége önmagában nem magyarázhatja a kötelező koreferenciális viszonyokat. Ezek a (22) példák arra mutatnak rá, hogy a három konstrukció függetlenül attól, hogy a bővítettségük alapján éppen NP-k vagy DP-k (vagy valamilyen közjük eső projekciók, pl. NumP-k), függetlenül attól, hogy tartalmaznak-e birtokos személyragot (vagy más egyeztető morfémát), akkor is referenciálisan azonos személyre vonatkoznak, mint a mondat „főszereplője”. A különbség közöttük az, hogy a bennük megjelölt „alany” tematikus szerepe különböző: kötelezően ágens (*örömből*) vagy kötelezően nem az (*az örömtől*), vagy éppen alulspecifikált (*örömében*). Ebből az következik, hogy van bennük tematikusan megjelölt alany.

3.2. A vizsgált szerkezetekben feltételezett alany típusa

Karácsonyi (2019) alaposan elemezte az igéből képzett főnevek szerkezeteit, ki-mutatva a különbséget a Laczkó (2000) által definiált csoportok között (eredmény, egyszerű esemény, komplex esemény jelentésű deverbális főnevek). Ezekkel a szerkezetekkel hozta párhuzamba a magyar nyelvre szintén Laczkó (2008) által kategorizált relációs főneveket, valamint a reprezentációs főneveket is (pl. *kép, film* stb.). A reprezentációs főnevek struktúrájában Karácsonyi feltételez egy igei zónát, amely lehetőséget ad tematikus szerepek kiosztására. Az általunk vizsgált konstrukciókban szereplő főnevek (ahogy a tanulmányunk elején is rámutattunk) deverbális főnevek, vagyis természetesen adódik a kartográfiai ábrázolásukkor Karácsonyi (2019)-et követve egy igei zóna feltételezése, ahogy tematikus szerep is kapcsolódhat az ott felvett argumentumokhoz. A kérdés az, hogy ezek az argumentumok, amik a felszínen soha nem realizálódhatnak, milyen státuszúak.

Az igeneves szerkezetekben feltételezett PRO, ami a felszínen soha nem realizálódhat és esetet nem, csak tematikus szerepet kap, kontrollviszonnal kap referenciát. Referenciája mindig az adott mondaton belül adódik, vagy a főige lexikai

előírásai alapján (lásd alanyi kontroll, tárgyi kontroll), vagy a thematikus szerepek összeférhetősége alapján. Viszont a PRO soha nem visel szám/személy-egyeztetést, mint pl. a (23a) mondatban a vizsgált szerkezet személyragja. Ebből arra következtethetünk, hogy a kérdéses argumentum nem PRO.

- (23) a. Kétségbeesésemben meghúztam a vészféket.
b. Péter megvette Marit magának / a maga számára.

Az anaforák referenciájukat mindig az adott „tagmondaton” (kötési tartományon) belül kapják, többnyire a thematikus hierarchiának megfelelően, de ha tekintjük a (23b) példát, kiderül belőle, hogy a thematikus összeférhetőség is lehet a referenciális azonosság alapja. A (23b) mondat kétértelmű: Péter megvehette Marit Péter (vagyis az alany) vagy Mari (vagyis a tárgy) számára, utóbbi esetben nyilván egy különleges felszabadtási gesztusról volt szó. El nem hangzó anaforát nem tartunk számon a magyarban, a *pro* a transzformációs generatív hagyományban a B-kötési elvnek alávetett személyes vagy mutató névmás el nem hangzó alakja.

Mind grammatikalitási teszték alapján, mind a korpuszokban keresve kimondhatjuk, hogy a *félelmében/örömeben* szerkezetben nem csak személyes névmás, de visszaható vagy kölcsönös névmás sem jelenhet meg birtokosként, lásd (24a):

- (24) a. Ők (a) *maguk félelmében / *egymás félelmében / félelmükben
meghúzták a vészféket.
b. a maguk / az egymás / a fiúk kutyája
c. a *pro* kutyájuk / az ő kutyájuk

Sőt, láthatjuk az egyeztetésekből, hogy a *maguk* és az *egymás* anaforák úgy viselkednek birtokosi pozícióban, mintha köznevek lennének (24b), míg a *pro* névmás úgy viselkedik, mint a személyes névmások (24c). Az egyeztetési analógia alapján a vizsgált szerkezetben nem anafora van.

A szerkezetekben feltételezett thematikusán megjelölt argumentum („alany”), amit a *félelmében* szerkezetben személyrag is egyeztet a mondat egyik argumentumával, tehát se nem PRO, se nem anafora. Ha feltételezzük, hogy *pro*, akkor magyarázatot kell keresnünk arra, hogy miért nem ejthető ki, lásd (21c). A (25) példasorban a kiejtett névmási birtokosok referenciáját illusztráljuk:²¹

- (25) a. Péter_i látta a pro_{ij} kutyáját.
b. Péter_i látta az ő_{ij} kutyáját.
c. Péter_i látta neki_{ij} a kutyáját.

A mondatmegítélésekből következik, hogy míg a kiejtettlen névmási birtokos (25a) és a kiejtett alanyi névmási birtokos (25b) referenciája azonos lehet az alanyéval,²² de el is térhet tőle, addig a kiejtett datívuszi birtokos (25c) nem lehet azonos

²¹ A transzformációs generatív hagyomány a kiejtettlen alakot ((25a)-ban a *pro*) a régenst követő vonzatpozícióban jelenítené meg, míg a kiejtett alakokat az elhangzásuknak megfelelő szórendi helyen, de ez a különbség az érvelésünket nem befolyásolja, ezért a három mondatot hasonlóan ábrázoltuk.

²² A mondatot speciális hangsúllyal kell ejteni, hogy indokolt legyen a névmás kitétele, és a hangsúlyozástól, valamint esetleg szórendi változtatástól függően, de lehetséges az azonos referencia.

referenciájú az alannyal. Ennek nyilván az az oka, hogy a birtokos szerkezet DP-jén kívül kerülve a névmás kötési tartománya az egész tagmondat lesz, és a B-elv értelmében ezen a tartományon belül nem lehet kötve.

Az eddigi megállapítások alapján fel kell tételeznünk, hogy a *félelmében* szerkezetben olyan *pro* birtokos van, amely nominatívuszi birtokosként nem ejthető ki. Lehetséges, hogy datívusziként kijelthető volna, de ebben az esetben, ahogy a (25c) példamondat is mutatja, kötelezően eltérő referenciájúnak kellene lennie a birtokosnak az alanytól, ami nem lehetséges a 2. fejezetben részletesen kifejtett oksági viszonyra jellemző referenciális azonosság miatt. Vagyis a birtokos kijelthetőségének tilalma nem egyszerűen a szerkezet következményeként elemezhető, hanem a mondatban előírt szemantikai-funkcionális tulajdonságok és a kötések összjátékaként.

Felmerül a kérdés, hogy miért érdemes megvizsgálni a lehetőséget, hogy datívuszi alakban megjelenhetne esetleg a kijelített birtokos. Amennyiben (összhangban a birtokos személyrag jelenlétével) feltételezzük, hogy a vizsgált szerkezet nem NP, hanem annál kiépítettebb, arra ráépülő funkcionális projekciókat tartalmazó kategóriájú, de nem határozott, hanem határozatlan főnévi csoport (lásd Szabolcsi–Laczkó (1992)-ben határozatlan DP), akkor azon belül azért nem jelenhet meg nominatívuszi birtokos, mert az a főnévi csoportot határozottá tenné, lásd (26), a datívuszinak viszont ilyen következménye nem lenne:

- (26) a. (Péternek/Neki) nincs (*az ő) kocsija.
b. (Péternek/nek) (*az ő) gyereke született. [nem fókuszos mondatként]

3.3. A vizsgált szerkezetek bővíthetősége

A 3. fejezet elején feltett alapvető kérdésekre (milyen kategóriájú a vizsgált szerkezet, és hogyan reprezentálható az egyikben található egyeztető morféma) az előbbi következtetések alapján válaszolhatunk: a főnévi csoport egy NP-nél nagyobb, bővítettebb projekció, amelyben az egyik szerkezetben birtokos szerepű *pro* van, és a birtokos névmás a főnévi csoport határozatlansága miatt nem jelenhet meg kijelített alakban (ahogy természetesen nem ejthetünk benne határozott névelőt sem). De vajon a vizsgált szerkezetek bővíthetősége igazolja-e ezt a hipotézisünket?

Ismét a korpuszban kerestünk példákat mindhárom konstrukcióra, de most a bővítési módjaik alapján válogattuk a találatokat. Egyrészt azt kerestük, bővíthetők-e a konstrukciók jelzőkkel, másrészt azt, hogy együtt járhatnak-e mutató névmással vagy egyéb determinánssal.

- (27) a. a hideglelős / a túlságos / a nyavalyás / a nemibetegségektől való félelemtől
b. egyszerű emberi / jogos vagy jogosulatlan / nem valamiféle / az informális megtorlástól való / azon félelemből, hogy...
c. dühös / eszelős félelmében / abbéli félelmében, hogy / attól való félelmében, hogy...

Az első megállapítás, amit tehetünk, hogy mindhárom konstrukció bővíthető jelzővel és/vagy vonatkozó mellékmondatdal, vagyis Kiefer (2000) értelmében egészen biztos, hogy nem határozószavakról van szó, hanem főnévi csoportokról (szemben pl. a *háznaként* vagy *éjjélkor* toldalékolt kifejezésekkel). Bartos (2000),

É. Kiss (2000), Dékány (2012) és Farkas–Karácsonyi (2018) alapján az NP-re feltétlenül ráépül egy Posd/Poss projekció, a birtokos személyrag számára, valamint egy AttrP projekció a minőségjelzőknek és egy DemP projekció a mutató névmásnak. Az eddig talált példák alapján a Posd, AttrP, DemP sorrend megfelelhet a kiépülő projekciók sorrendjének is. Ha Dékány (2012) alapján nézzük a projekciókat (lásd (28)), azt láthatjuk, hogy a nem ragozható mutató névmás (pl. *azon félelmében*) előtti/feletti projekciók azok, amik nem épülnek ki vagy nem tölthetők ki, mint a nominatívuszi birtokos, névelő, ragozható mutató névmás²³ és a datívuszi birtokos.

- (28) (Dékány 2012: 94, (63))
Dat poss > infl dem > D > Nom poss > non-infl dem

Nem célunk ebben a tanulmányban állást foglalni abban, hogy pontosan milyen projekciókat feltételezhetünk a vizsgált konstrukciókban, csak a legfontosabb alapelveket szeretnénk lefektetni. Tehát egy NP-nél bővebb, DP-nél (általában) kisebb, kiejtett birtokost és névelőt már nem, jelzőt és ragozhatatlan mutató névmást (*ama, azon*) tartalmazni képes szerkezetet tételezünk fel, ami összhangba hozható az eddig született kartográfiai elemzésekkel. A deverbális főnévi fejből következően, egy igei frázisból indulunk ki a konstrukció szerkezetét építve, egy tematikusan kötött argumentumot feltételezve a szerkezet mélyén, ami referenciálisan azonos lesz a mondat tematikusan legmagasabbra sorolt argumentumával, amelynek tematikus szerepe összhangban van a szerkezetben rejlő argumentum tematikus szerepével.

3.4. A vizsgált szerkezetek különbségei

A 3.1–3.3. alfejezetben a *félelmében* szerkezetet elemeztük. A másik két vizsgált konstrukcióban nincsen birtokos személyrag, és az egyikben megjelenik a kötelező névelő: *félelemből, a félelemtől*. Vajon ezek az eltérések együtt járnak-e bővíthetőségi, szórendi vagy koreferenciális különbségekkel?

A (29) példasorban a *félelemből* szerkezet különleges eseteit mutatjuk be, az MNSZ2 korpuszából.

- (29) a. ha megszólítottak, elakadt a szavam, már nem tudom, babonás tiszteletből, vagy a pusztalakók még babonásabb félelméből-e?
(Illyés Gyula, Kora tavasz – Mint a darvak, 1972)
a'. *Marinak elakadt a szava a fiúk szokásos félelméből.
b. a leendő szülő szeretetből, örömmel, ne a bűntől, büntetéstől való félelméből vállalja gyermekét (személyes, fórum)

²³ Ragozható mutató névmásos példa mindegyik konstrukcióra csak egy-kettő akadt az MNSZ2-ben. Ráadásul a kisszámú példának vagy a megítélése kérdéses a mi intuíciónk szerint, vagy egy olyan szerkezetbe ágyazva található (*vmitől vezérelve*), amit most kizártunk a vizsgálatból. A példák: „és abban a félelmében, hogy egyszer még véletlenül élve eltemetik, meghagyta, hogy ha esetleg egyszer úgy gondolják, hogy már meghalt, akkor ne temessék el, hanem várjanak 1 hétig, hogy bebizonyosodjon, hogy tényleg meghalt” (FB személyes bejegyzés); „attól a félelemtől vezérelve leplezte el a hibát az Atlanti-óceán mindkét partján végzett vizsgálatok során” (sajtó); „Az Egyesült Államok már korábban is érdeklődött a szigetek iránt, részben a Panama-csatorna bejárata melletti stratégiai fekvésük miatt, részben abból a félelemből, hogy Németország elfoglalhatja és tengeralttjárótámaszpontként használhatja őket” (wikipédia)

A (29) példasor azt mutatja, hogy a *félelemből* szerkezetben lehetséges birtokos személyragos alakot használni, és ebben az esetben nem csak névelős lesz a szerkezet, hanem *-től* ragos vonzat is megjelenhet jelzősített (*való-s*) formában, sőt, lehetséges kitett nominatívuszi birtokos is. Ennek a birtokosnak az a különlegessége, hogy ugyan referenciálisan nem azonos az alannyal, de csak olyan halmaz lehet a referenciája, ami tartalmazza a mondat alanyának referenciáját (lásd (29aa')).

A (30) példasorban a *félelemtől* / az *örömtől* szerkezetek különleges eseteit vizsgáljuk, az MNSZ2 korpuszára építve (a korpuszból emeltük ki a (30a) és a (30d) példákat).

- (30)
- A hang elfulladt az örömtől.
 - *A hang elfulladt az örömetől.
 - A hangja elfulladt az örömetől.
 - Napokig bódult voltam az örömtől.
 - Napokig bódult voltam az örömömtől.

A (30a–c) példákból láthatjuk, hogy lehetséges az *örömtől* / a *félelemtől* szerkezetben is birtokos személyrag, de csak akkor, ha van a mondatban potenciális antecedens a számára. A (30b) mondatban nincsen, ezért a mondat birtokos személyraggal agrammatikus.

A (29) és a (30) példasorból azt láthatjuk, hogy mindegyik konstrukció tartalmazhat minden vizsgált elemet (jelzőt, birtokos személyragot, névelőt, sőt, igazán ritka esetekben még ragozandó mutató névmást is, lásd a 23. lábjegyzetet), beleértve még a *félelmében* típusú szerkezetet is: a (31) példasorban említjük meg azt a két esetet az MNSZ2-ből, amikor névelősen is előfordulhatnak (jelzős szerkezetben).

- (31)
- Abban a nagy örömben, ami eltöltötte őt, arra sem hallgatott, hogy mit mond a kapitány, sem a katonákkal nem ügyelt, hanem a gyártott gyufájával kitértetett a ház elé, hol a nép nagy várakozásban volt (Tamási Áron, Szólít a szülőföld, 1985)
 - Mindig van, aki egy kicsit többet is fogyasztott a nagy örömben vagy bánatában... (orvostud)

3.5. A szerkezeti vizsgálat tanulságai

A már emlegetett Viszket–Dóla (2019)-ben leszögeztük, noha magyarázatot nem tudtunk rá adni, hogy a Komlósy (1992)-ben emlegetett egyéb predikatív bővítőménnyel szemben a *félelmében* szerkezet névelőtlensége dacára a mondat szinte bármelyik pontján előfordulhat, beleértve az ige mögötti pozíciókat is, amelyek jellemzően nem nyitottak a predikatív névelőtlen köznevek számára. A 3.1–3.4. fejezetekben megállapítottak egyértelműen igazolják, hogy a vizsgált konstrukciók nem NP-k, hanem magasabb kiterjesztésű, időnként akár DP kategóriájú főnévi csoportok, így érthető, hogy az NP-kre vonatkozó szórendi megszorítások nem vonatkoznak rájuk. (Ezekről a megszorításokról lásd részletesebben Maleczki (2008)-at. Viszket (2012) LFG-beli elemzést ad a névelőtlen főnevek szórendi variációjáról.)

Mit tudunk meg ezenkívül? Különbséget kell tennünk a vizsgált deverbális főnévi alapú, oksági viszonyt megjelenítő szerkezeteink thematikus „alanya” (aki örül, vagy aki fél) és a birtokos személyraggal kifejezett argumentuma között. Nem referenciális értelemben kell különbséget tennünk, hanem a szintaktikai működés szempontjából. A különbség az, hogy amíg személyrag nem jelenik meg a szerkezetben, addig elegendő a szövegösszefüggésből kiérthető, pragmatikai módszerekkel elérhető antecedens, lásd pl. a (30a) mondatot, ahol a *hang*-hoz nyilván tartozik valaki, aki azt kiadja, és ez a szemantikai hálóból kinyerhető szereplő elegendő az oksági viszonyt kifejező szerkezet „alanyát” azonosítani. De ha birtokos személyragos a szerkezet, akkor olyan antecedens kell, amely a mondaton belül elérhető, és jegyeiben (szám, személy és thematikus szerep) megfelelő, azonosítható, lásd a (30bc) példákat, ahol ezt az antecedensi szerepet betöltheti a *hang pro*-val kifejezett birtokosa, de ennek hiánya agrammatikussá teszi a mondatot.

A 3.2. alfejezetben érveltünk amellett, hogy nem kell PRO-t vagy anaforát feltételeznünk ahhoz, hogy a kötelező referenciális függést megmagyarázzuk. Elegendő a konstrukció jelentésével érvelnünk, ahogyan azt a 2. fejezetben kifejtettük. De arra mindenképpen magyarázatot kell adnunk, hogy a birtokos személyrag miatt feltételezett *pro* hogyan lehet referenciálisan azonos a mondat egyik szereplőjével. A szokásos magyarázat erre az, hogy a DP külön kötési tartománynak számít, csak hogy itt vagy nem minden esetben van DP, vagy olyan DP-t is fel kell tételeznünk, ami nem határozott, hiszen nem tartalmazhat határozott névelőt. Ez összhangban van Szabolcsi–Laczkó (1992)-vel, de nem felel meg Bartos (2000)-nek, ugyanakkor nem mond ellent Dékány (2012)-nek.

A (32) példasor alapján megállapítható, hogy a *félelemből* szerkezet, abban a leggyakoribb előfordulásában, amikor sem birtokos személyrag, sem névelő nem társul hozzá, NP-ként viselkedik abban az értelemben, hogy a legtermészetesebb szórendi helye az ige előtt van. A másik két szerkezet azonban a mondat bármely szakaszában előfordulhat, akár egy DP.

- (32) a. Marit félelmében fellökte a férje.
 a'. Marit fellökte a férje félelmében.
 a". Félelmében Marit fellökte a férje.
 a'''. Marit félelmében lökte fel a férje.
 b. Marit félelemből fellökte a férje.
 b'. ??Marit fellökte a férje félelemből.
 b''. ??Félelemből Marit fellökte a férje.
 b'''. Marit félelemből lökte fel a férje.
 c. Mari a félelemtől elhányta magát.
 c'. Mari elhányta magát a félelemtől.
 c''. A félelemtől Mari elhányta magát.
 c'''. Mari a félelemtől hanyta el magát.

A (32c–c''') példasorban nem tudtuk a másik két (32)-es példasor predikátumát használni, mert a három konstrukció közötti fő különbség (az anyuk thematikus szerepe) megnehezíti azonos predikátum mellett a használatukat.

A vizsgált szerkezetek tulajdonságait alapvetően konstrukció-mivoltukkal tudjuk magyarázni, vagyis azzal, hogy a fent említett sajátos formai jellegzetességek és a

fent taglalt sajátos jelentéstartalmak egyedi társulásai. Ezek a formai jellegzetességek (névelő vagy birtokos személyrag esetén DP, ezek híján inkább NP-jellegű szórend; a névelőtlen, de személyragos határozatlan konstrukcióban kiejthetetlen birtokos) elemezhetők és magyarázhatók a magyar főnévi csoportokról eddig született kartográfiai elemzésekkel. A konstrukció funkciója által előírt kötelező referencia pedig nem áll ellentétben a feltételezett szintaktikai szerkezetből levezethető kötésselvekkal. A konstrukciók formai jellegzetességeitől sajátos stílusértékkel (különösen irodalmi szövegekben) el lehet térni (lásd a (29)–(31) példasort), de a funkcionális sajátosságok, így a referenciális viszonyok akkor is felülírhatatlanok maradnak (lásd (29a') vagy (30b) példák).

4. Összefoglalás

Kiindulópontunk az *örömben* szerkezet elemzése volt korábbi tanulmányainkban, amellyel összehasonlítottuk a másik két oksági viszonyt megjelenítő konstrukció viselkedését (*örömből*, *az örömtől*). Ebből a hármas összehasonlításból derült fény egyrészt arra, hogy nagy jelentősége van a tematikus szerepeknek az elemzésben, másrészt arra, hogy a kötelező referenciális azonosság okát nem feltétlenül a szerkezetben, hanem a funkcionális-konstrukciós elemzésben találhatjuk meg. Természetesen nagyon fontos, hogy a koreferenciális viszonyok illeszkednek a főnévi csoportokról és a tagmondatokról szóló korábbi eredményekhez: ez legitimálja a konstrukciós elemzésünket is. A következő példasor tökéletesen illusztrálja a megállapításainkat:

- (33) a. Ezt a tanulmányt örömből írtuk. : 'A cikkírás felett érzett öröm motivált bennünket, hogy úgy döntsünk, megírjuk ezt a tanulmányt.'
- b. Ezt a tanulmányt örömben írtuk. : 'Az ünnepeltre koncentrálnak öröm fogott el bennünket, és ennek hatása alatt írtuk a cikket.'
- c. *Ezt a tanulmányt az örömtől írtuk. : #'Örömből azt váltotta ki belőlünk, hogy önkéntelenül verjük a billentyűzetet, és véletlenül ez a tanulmány született.'²⁴

Nyitott kérdés maradt, hogy a mentális állapotot mint okot megjelenítő egyes konstrukciók mely főnevekkel produktívak. Ebben a tanulmányunkban két főnévre (*félelem*, *öröm*) korlátoztuk feltáró jellegű vizsgálatunkat. A továbbiakban a mentális és egyéb állapotot kifejező főnevek általános vizsgálatán túl (pl. *hirtelen elhatározásból*, *a hidegtől*, *tüdőgyulladásban*) más – hasonló, de nem oksági viszonyt megjelenítő – szerkezetekre, pl. a mozgást jelentő igékre (*estében*, *röptében*) is ellenőrizzük a megállapításainkat.

²⁴ A konstrukció szabályaiból következően ugyan ez az értelmezés lehetséges lenne, de nyilvánvalóan lehetetlen volna miatt (ezt jelöltük #-tel) a mondathoz nem rendelhető értelmezés, ezért tekintjük agrammatikus mondatnak.

Hivatkozások

- Alberti, Gábor 1997. Restrictions on the degree of referentiality of arguments in Hungarian sentences. *Acta Linguistica Hungarica* 44/3–4:341–362.
- Alberti Gábor – Medve Anna 2002. *Generatív grammatikai gyakorlókönyv I–II*. Budapest: Janus/Books – Gondolat Kiadó.
- Andor József 2011. A lexikális szemantika és pragmatika határvonalain: Interjú Kiefer Ferencsel. *Magyar Nyelv* 107/3:360–368.
- Bartos Huba 2000. Az inflexiók jelenségek szintaktikai háttere. In Kiefer Ferenc (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan 3. Morfológia*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 653–762.
- Comrie, Bernard 1981. *Language Universals and Linguistic Typology: Syntax and Morphology*. Chicago: University of Chicago Press.
- Cserép, Attila 2014. Conceptual Metaphor Theory: in defence or on the fence? *Argumentum* 10:261–288.
- Dékány Éva Katalin 2012. *A Profile of the Hungarian DP: The Interaction of Lexicalization, Agreement, and Linearization with the Functional Sequence*. PhD disszertáció. Tromsø: University of Tromsø. <http://munin.uit.no/handle/10037/4138>.
- Dixon, Robert M. W. 2000. A typology of causatives: Form, syntax and meaning. In Robert M. W. Dixon – Alexandra Y. Aikhenvald (szerk.) *Changing Valency: Case Studies in Transitivity*. New York: Cambridge University Press. 30–83.
- Dóla, Mónika – Anita Viszket 2019a. ‘In our gratitude’ – The [N_{mental state}·Poss.Iness]_{cause} or the mental-state-as-cause construction in Hungarian. In Tamás Görbe (szerk.) *Berliner Beiträge zur Hungarologie*. Berlin. 103–125.
- Dóla, Mónika – Anita Viszket 2019b. Conceptualizing cause as background: The [N_{mental state}·Poss.Iness]_{cause} construction. *Argumentum* 15 (Thirsting for the Living Word. Special Issue in Honor of József Andor and Sándor Martsa on the Occasion of Their 70th Birthday):168–179.
- É. Kiss, Katalin 2000. The Hungarian NP is like the English NP. In Gábor Alberti – István Kenesei (szerk.) *Approaches to Hungarian 7. Papers from the Pécs Conference*. Szeged: JATEPress. 119–149.
- Farkas Judit – Karácsonyi Krisztina 2018. A határozott névelő megjelenéséhez kapcsolódó kérdések. In Czeferner Dóra – Böhm Gábor – Fedeles Tamás (szerk.) *Mesterek és tanítványok 2*. Pécs: PTE BTK. 9–26.
- Hegedűs Rita 2004. *Magyar nyelvtan: Formák, funkciók, összefüggések*. (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 29) Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- Hopper, Paul J. – Sandra A. Thompson 1980. Transitivity in grammar and discourse. *Language* 56/2:251–299. doi:10.2307/413757.
- Karácsonyi Krisztina 2019. *A magyar főnevek szintaktikai szerkezete: deverbális, reprezentációs és relációs főnevek*. OTDK dolgozat. Pécs: PTE BTK Nyelvtudományi Tanszék.
- Keszler Borbála (szerk.) 2000. *Magyar grammatika*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kiefer Ferenc 2000. A ragozás. In Kiefer Ferenc (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan 3. Morfológia*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 569–619.
- Kiefer Ferenc 2007. *Jelentésemélet*. Budapest: Corvina.

- Komlósy András 1992. Régensek és vonzatok. In Kiefer Ferenc (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 299–527.
- Kövecses, Zoltán 2014. Conceptualizing emotions. A revised cognitive linguistic perspective. *Poznan Studies in Contemporary Linguistics* 50/1:15–28. doi:10.1515/psic-2014-0002.
- Laczkó Tibor 2000. Az ige argumentumszerkezetét megőrző főnévképzés. In Kiefer Ferenc (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan 3. Morfológia*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 293–407.
- Laczkó Tibor 2008. A relációs főnevek. In Kiefer Ferenc (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan 4. A szótár szerkezete*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 323–503.
- Lakoff, George – Mark Johnson 1980. *Metaphors We Live By*. Chicago, London: University of Chicago Press.
- Maleczki Márta 2000. Lexikális szemantikai hatások a mondatalkotásban. In Gecső Tamás (szerk.) *Lexikális jelentés, aktuális jelentés. (Segédkönyvek a nyelvészet tanulmányozásához 4)* Budapest: Tinta Könyvkiadó. 201–211.
- Maleczki Márta 2001. Az információs szerkezet, a szintaktikai szerkezet és az aspektus összefüggései a magyarban. A progresszív és az egzisztenciális aspektus. In Bakró-Nagy Marianne – Bánréti Zoltán – É. Kiss Katalin (szerk.) *Újabb tanulmányok a strukturális magyar nyelvtan és a nyelvtörténet köréből (Kiefer Ferenc tiszteletére barátai és tanítványai)*. Budapest: Osiris Kiadó. 165–181.
- Maleczki Márta 2008. Határozatlan argumentumok. In Kiefer Ferenc (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan 4. A szótár szerkezete*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 129–184.
- Neeleman, Ad – Hans van de Koot 2012. The linguistic expression of causation. In Martin Everaert – Marijana Marelj – Tal Siloni (szerk.) *The Theta System: Argument Structure at the Interface*. (Oxford Studies in Theoretical Linguistics) Oxford, New York: Oxford University Press. 20–51.
- P. Lakatos Ilona (szerk.) 2006. *Grammatikai gyakorlókönyv*. Budapest: Bölcsész Konzorcium.
- Rákosi, György megj. előtt. With or without the definite article: On the syntax of anaphoric possessor strategies in Hungarian. In Veronika Hegedűs – Irene Vogel (szerk.) *Approaches to Hungarian 16. Papers from the 2017 Budapest Conference*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Reuland, Eric J. 2011. *Anaphora and Language Design*. (Linguistic Inquiry Monographs 62) Cambridge: The MIT Press.
- Szabolcsi Anna – Laczkó Tibor 1992. A főnévi csoport szerkezete. In Kiefer Ferenc (szerk.) *Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan*. Budapest: Akadémiai Kiadó. 179–298.
- Viszket Anita 2012. Puszta NP van a mondatban. In Alberti Gábor – Farkas Judit – Kleiber Judit (szerk.) *Vonzásban és változásban*. Pécs: PTE Nyelvtudományi Doktori Iskolája. 160–181.
- Viszket Anita – Dóla Mónika 2019. A névelő hasznáról. *Argumentum* 15 (Különszám Laczkó Tibor 60. születésnapja alkalmából):665–673.

A szerzőkről

Dóla Mónika (PhD) egyetemi adjunktus a Pécsi Tudományegyetem Nyelvtudományi Tanszékének munkatársa. Fő kutatási területe a konstrukciós nyelvtan és a formulaszerű nyelvhasználat, illetve ezen területek eredményeinek hasznosítása a magyar mint idegennyelv-oktatásban. Ezenkívül részt vesz a tanszéken működő *eALIS* Kutatócsoport munkájában, és anyanyelvi nevelési kérdésekkel is foglalkozik.

Elérhetősége: dola.monika@pte.hu

Viszket Anita (PhD) egyetemi adjunktus a Pécsi Tudományegyetem Nyelvtudományi Tanszékének munkatársa. Elsősorban a névelős és névelőtlen szerkezetek különbségeivel foglalkozik, szintaktikai és pragmatikai, néha anyanyelvi nevelési szempontból. Ezenkívül részt vesz a tanszéken működő *eALIS* Elméleti, Számítógépes és Kognitív Nyelvészeti Kutatócsoport munkájában, elsősorban a neurotipikustól eltérő beszélők vagy atipikus szituációk pragmatikai jellemzőinek vizsgálatával.

Elérhetősége: viszket.anita@pte.hu